

OBS! Det här materialet togs fram till den nu nedlagda webbplatsen Brottsrummet.se. Delar av innehållet kan vara inaktuellt eller felaktigt.

Lärrarhand-
ledning

EN LEKTION OM BROTTSUTVECKLING

FRÅGA 1: Vilka är de vanligaste brotten?

FRÅGA 2: Vilken bild ger massmedia av de vanligaste brotten?

FRÅGA 3: Ökar brottsligheten?

FRÅGA 4: Begår unga i dag fler eller färre brott än tidigare?

FRÅGA 5: Är det mer våld i samhället i dag än för 50 eller 200 år sedan?

FRÅGA 6: Stjäls det mer i samhället i dag än för 50 eller 200 år sedan?

Lektionen är främst avsedd för högstadiet och gymnasiet.

MOPEDTURNÉN 2011 Bakgrunden till denna handledning är mopedturnén 2011 där representanter för Stockholms universitet, Uppsala universitet och Brottsförebyggande rådet åkte på mopeder runt till skolor i Mälardalen och föreläste. Syftet var att nyansera den bild som oftast målas upp i media kring frågor om brott och straff. I fokus var medverkan till brott, sexualbrott, påföljder, skadestånd och brottsutvecklingen.

Lärrarhandledningen har tagits fram av fil. dr Jan Andersson och fil. dr Sven Granath för Brottsrummet.se

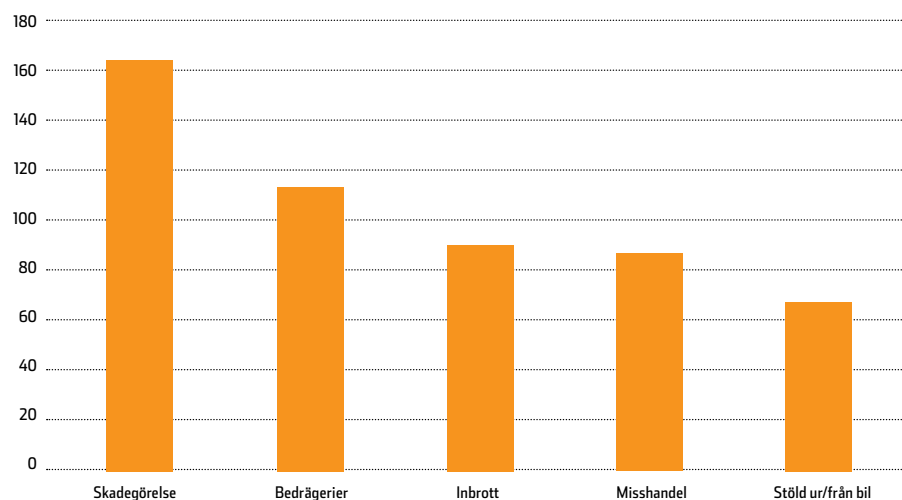
Så här kan du lägga upp en lektion

Låt eleverna diskutera frågorna (ovan) i grupper om cirka fem personer under en halvtimme – med tydlig instruktion om att ge välmotiverade svar på frågorna. Låt gärna varje grupp ha en dagstidning där de kan ringa in artiklar som handlar om brott. Sedan kan ni återsamlas för att diskutera vad grupperna har kommit fram till, vad eleverna hittade för olika typer av artiklar i tidningarna. Avslutningsvis knyter läraren ihop säcken genom att beskriva brottsutvecklingen.

FRÅGA 1: VILKA ÄR DE VANLIGASTE BROTTEN I SVERIGE?

De brott vi läser om i tidningar och ser på nyheter är ofta grova, dramatiska brott som bankrån, mordförsök och kidnappningar. Samtidigt är det kanske mindre stölder som flest människor upplever att de utsatts för. Många uppger också att de själva någon gång i livet snattat. Men vilka brott är vanligast i polisanmälningar?

Sedan mitten av 2000-talet är det skadegörelser, följt av bedrägerier och inbrott som är de vanligaste polisanmälda brotten.

De fem vanligaste polisanmälda brotten (1 000-tal) i Sverige år 2010.

Varför är då dessa brott nu de allra vanligaste i polisanmälningar? Viktiga och rimliga förklaringar att ta upp är:

(1) Tillfällena till dessa brott är många. En person kan mycket väl hinna klottra ned ett 30-tal olika portar på några timmar, medan det är betydligt svårare att hinna med lika många rån. Viktigt är också (2) att skadegörelser och bedrägerier är brott som många personer kan tänka sig att begå. Att klottra i en busskur, sparka sönder en gatlykta, eller använda en annan persons legitimation för att komma in på krogen kanske inte ger lika mycket samvetskval som att rikta en kniv mot en annan människa och råna denna. Ytterligare en viktig förklaring är (3) att brotten skadegörelse, bedrägerier och inbrott ofta upptäcks och polisanmäls. Även om den som gjort brotten kanske inte åker fast märks det åtminstone att brottet skett och offret har också anledning att polisanmäla det. Så är däremot inte fallet med exempelvis snatterier, våldsbrott eller narkotikabrott där det så kallade mörkertalet kan vara högt. Mörkertal kan beskrivas som den andel av faktiskt inträffade brott som inte anmäls och därmed inte finns med i statistiken.

Under de senaste åren har till exempel bedrägerier och nätbrottslighet ökat i omfattning. Diskutera med eleverna om varför de tror att dessa brott har ökat.

FRÅGA 2: Vilken bild ger massmedia av de vanligaste brotten i Sverige?

Diskutera med eleverna om man genom nyheterna tror att det är andra brott än skadegörelser, bedrägerier och inbrott som är de vanligaste brotten i Sverige (till exempel grov våldsbrott). Diskutera också i så fall varför. Forskning om kriminaljournalistik har visat att det finns flera faktorer kring ett brott som systematiskt ger händelsen mer massmedial uppmärksamhet än andra brott:

1. Brottet är grovt och innehåller spektakulära, dramatiska eller bisarra detaljer (gärningsmännen flyr med helikopter till exempel).
2. Det sker på en plats eller i ett sammanhang som många känner till (Stockholms centralstation till exempel).
3. Brottet är relativt snabbt upklarat, eller det står snabbt klart vad som faktiskt har hänt.
4. Offret är typiskt sett "svagt" (barn eller kvinna).

Alla dessa faktorer gör att det är hemska, men ovanliga våldsbrott snarare än de vanliga "vardagsbrotten" som får stor uppmärksamhet i media.

Denna snedvridning i nyheterna gör att man kanske föreställer sig att grova våldsbrott på gator och torg är vanligare än de faktiskt är. Många tror exempelvis att det varje år dör ett antal personer av våld i Stockholms tunnelbana, medan sådana tragiska händelser i själva verket skett max en gång vart fjärde år.

Låt eleverna själva gissa hur vanliga eller ovanliga sådana händelser är och diskutera varför de har de föreställningar de har.

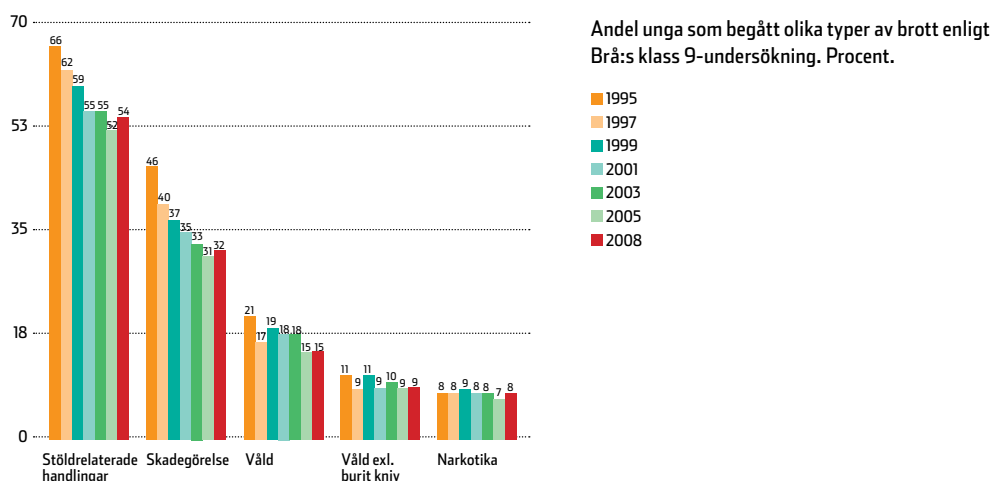
FRÅGA 3: Ökar brottsligheten?

När svenska folket svarar på frågan "Tror du att brottsligheten ökat, legat still eller minskat under de tre senaste åren?", svarar 75 procent att brottsligheten har ökat. På frågan om man själv varit utsatt för något brott under det senaste året, svarar cirka 23 procent att de utsatts. Den andelen har varit rätt stabil under de fem senaste åren.

Diskutera med eleverna vad förklaringen är till att så många tror att brottsligheten ökat, samtidigt som andelen som själva säger sig ha utsatts ligger stabil. Kanske tänker många elever på organiserad brottslighet eller på gängkriminalitet, som kan öka utan att man egentligen ser fler offer.

FRÅGA 4: Begår unga i dag fler eller färre brott än tidigare?

Om ungdomsbrottsligheten ökar eller minskar är en ofta omdebatterad fråga. Forskningen har inget säkert, entydigt svar på hur deltagandet i brott utvecklats över tid. Sedan år 1995 genomförs dock undersökningar där ett stort antal elever i nionde klass själva får berätta om brott de begått. De undersökningarna visar att det med tiden blivit färre ungdomar som uppger att de stulit något, begått skadegörelse eller burit kniv. Andelen som begått våldsbrott (förutom att bära kniv) eller har erfarenhet av narkotika är däremot oförändrad. Parallellt med minskningen av stöld och skadegörelse minskar också andra problembeteenden, som "druckit sig berusad" och "använt falskt ID-kort". Men det finns också brott där polisanmälningarna ökar, till exempel bedrägerier och internetrelaterade brott, som inte fångas upp av ungdomsundersökningarna.

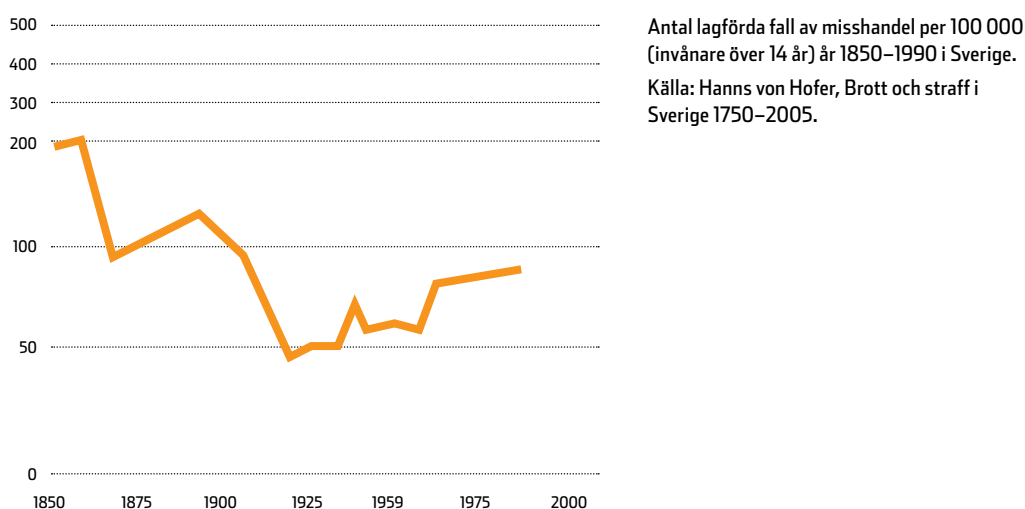

Diskutera med eleverna möjliga förklaringar till att stölder, skadegörelser och "fylla" minskar, medan våld och narkotika ligger kvar på samma nivå och bedrägerier och internetbrott till och med tycks öka. Har det blivit svårare för unga att stjäla och att komma över alkohol i dag än tidigare? Eller har unga blivit mer riskmedvetna och disciplinerade?

FRÅGA 5: Är det mer våld i samhället i dag än för 50 eller 200 år sedan?

Det är lätt att föreställa sig att det begås fler och fler våldsbrott i det moderna samhället. Man antar då kanske att det under tidigare decennier och århundraden, på ”den gamla goda tiden”, var ett betydligt mer idylliskt samhälle – där våldsbrott var avsevärt mycket ovanligare än i dag.

Denna bild är både sann och falsk, beroende på hur långt bakåt man jämför. Går vi tillbaka 150–200 år i tiden var det betydligt fler personer som både begick och blev offer för grova våldsbrott. Historiska genomgångar både i Sverige och i andra länder visar att det var vanligare att folk blev mördade på 1800-talet än det är i dag. I Sverige dömdes också fler för misshandel.

En viktig förklaring till att våldsbrottsligheten var högre på 1800-talet är att alkoholkonsumtionen var högre. Det var fram till år 1860 tillåtet för folk att själva bränna sprit för husbehov, och då som nu skedde många våldsbrott i samband med alkoholförtäring.

I mitten av 1900-talet var däremot våldsbrottsligheten på en lägre nivå än i dag. Alkoholkonsumtionen hade då minskat till att vara den lägsta på flera hundra år, bland annat genom införandet av så kallat motbokssystem i början av 1900-talet.

När våldsbrottsligheten återigen ökar på 1960-, 1970- och 1980-talen sker det i samband med alkoholpolitiska förändringar. Motboken avskaffas på 1950-talet, och mellanölet införs på 1960-talet, med ökat fylleri – inte minst bland ungdomar – som följd. Det är dock sannolikt inte bara en ökad alkoholkonsumtion som drivit på våldsökningen sedan 1950-talet. Framväxten av narkotikamissbruk och av storstadsområden med låg social kontroll kan också ha bidragit. En annan omständighet är att vissa enkla manuella jobb försvann från 1950-talet och framåt med ökad brist på sysselsättning i vissa grupper som följd.

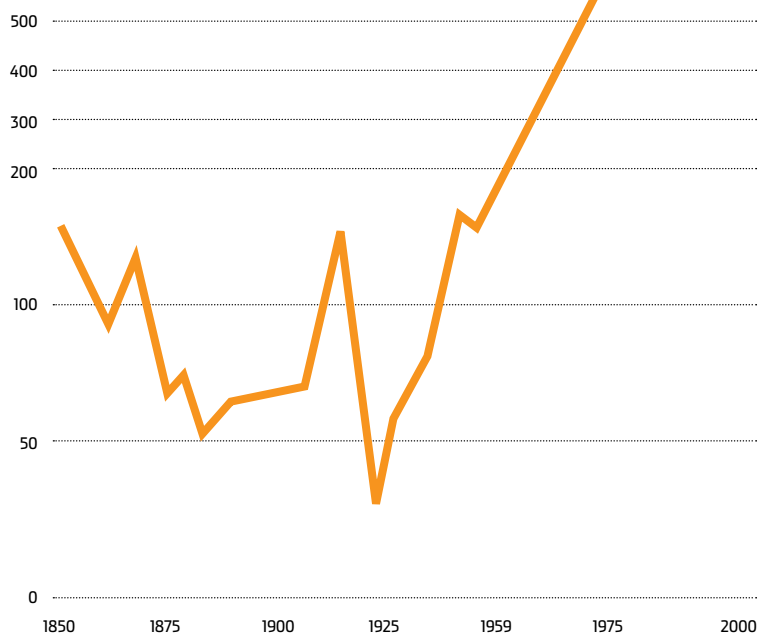
Från och med 1990-talet har dock de allra grövsta våldsbrotten, det vill säga mord och dråp, återigen minskat något. Framför allt är det de alkoholrelaterade brotten som minskat. Det kan också konstateras att försäljningen av starksprit minskat de senaste två decennierna. Våldsnivåerna i Sverige tycks alltså styras av den alkoholkonsumtion och den alkoholkultur vi har. Diskutera vidare med eleverna själva vad de tror styr våldsutvecklingen i ett samhälle.

FRÅGA 6: Stjäls det mer i samhället i dag än för 50 eller 200 år sedan?

I dag stjäls det mer än förr i tiden – även om stöldbrottsligheten kanske inte ökat så mycket just de senaste tjugo åren. Men jämfört med både 1950-talet och 1800-talet både anmäls det och döms det för betydligt fler stölder i dag. En viktig förklaring är att det tidigare under 1900- och 1800-talet helt enkelt inte fanns lika mycket att stjäla. I takt med att det moderna konsumtionssamhället växte fram från och med 1940-talet, med snabbköp och massbilism, har antalet värdefulla och obehövade stöldobjekt ökat lavinartat: bilar, cyklar, mobiltelefoner, godis och kläder i varuhus med mera.

Många trodde i början av 1900-talet att med en minskad fattigdom så skulle stöldbrottsligheten minska, men så blev alltså inte fallet. Samtidigt som samhället blev rikare och folk fick det bättre tillkom det allt fler tillfällen till stölder.

Viss betydelse har ändå fattigdom. Som framgår av figur ovan var det en stöldtopp i Sverige åren 1910–20. Då var det också så kallade nödår på grund av första världskriget som härjade i Europa, och kampen om mat och andra varor blev så hård att fler än vanligt såg sig tvungna att stjäla. Men de kraftiga ökningarna av stölderna som skett efter 1930-talet förklaras snarast av ett ökat välstånd, med fler saker att stjäla och mindre bevakning av dem.

Antal i Sverige lagförda för stöld per 100 000 (invånare över 14 år) år 1850–1990 i Sverige.
Källa: Hanns von Hofer, Brott och straff i Sverige 1750–2005.

Liksom en ökad alkoholkonsumtion ger ökat våld, ger alltså fler och lättillgängliga kapitalvaror ett ökat antal stölder. Brottsnivåerna i samhället tycks alltså styras av tillfällena till brott – snarare än av vilka dess medborgare är. Diskutera med eleverna vad de själva tror driver människor att stjäla – tillfällen, fattigdom, spänning?

LÄSTIPS:

Se aktuell statistik om brott
www.bra.se/statistik

Läs mer om den Nationella trygghetsundersökningen
www.bra.se/ntu

